

ЕВОЛЮЦІЯ ТЕРМІНУ “ГЕОПОЛІТИКА” В СИСТЕМІ ПОЛІТИЧНИХ НАУК

Булик М.В.

До цього часу не існує загальноприйнятого визначення геополітики, як немає і єдиного погляду на об'єкт та предмет геополітичної науки. Це пояснюється наявністю значної кількості наукових та прикладних концепцій, що захищають певні погляди на роль геополітики, а також зміною підходів до самої сутності даного феномену. Таким чином, в фундаментальній геополітиці існує проблема не лише визначення терміну на теоретичному рівні, але й аналізу основних тенденцій у розвитку геостратегії в ХХ — на початку ХХІ ст.

Етимологія слова “геополітика” — гео- земля, політікос- держава, громадянин. Шведський науковець та політик Р. Челлен першим ввів до обігу даний термін. У його розумінні геополітика — наука (доктрина), яка розглядає державу як географічний організм або феномен в просторі.

К. Хаусхофер визначав геополітику як вчення про географічну обумовленість політики. Пізніше він визначив геополітику як вчення про залежність політичних подій від землі.

Ж. Брюне, в свою чергу, розглядав геополітику, як географію, яка має на увазі політику.

Ще одне тлумачення було дано в німецькому часописі “Журнал геополітики”, який був заснований Карлом Хаусхофером І пол. ХХ ст. “Геополітика є наука про відносини землі та політичних процесів. Вона базується на широкому фундаменті географії, насамперед, географії політичної, яка є наукою про політичні організми в просторі та про їх структуру. Геополітика має своєю метою забезпечити відповідним чином політичну дію та надати спрямування політичному життю в цілому. Тим самим геополітика стає мистецтвом керівництва практичною політикою. Геополітика — це географічний розум держави”.

Син К. Хаусхофера Альбрехт розглядав геополітику як науку, що розглядає взаємовідносини між оточуючим людиною простором та політичними формами його життя.

Ж. Кьеллен вважав, що геополітика є вченням про державу, як історичний організм, або просторове явище.

В розумінні О. Мауелля геополітика вивчає державу не як статичну концепцію, а як живу істоту. Її цікавлять просторові потреби та вимоги держави. Геополітика завжди націлена на майбутнє.

Ж.-М. Данкен вважав, що геополітика як наука — це систематичне розмірковування, що стосується дійсності, підвищує здатність людей впливати на мир, але разом з тим, конструює відносне та мінливе знання.

Сучасний російський дослідник К. Сорокін розглядає геополітику, як комплексну дисципліну про сучасну та перспективну багаторівневу глобальну

політику.

Ще один російський дослідник М. Ільїн вважає, що геополітика — це наука про організацію політики в якісно визначеному просторі. Геополітика полягає, насамперед, у з'ясуванні взаємодії природних та географічних факторів, включаючи фактори антропоморфного середовища, з різноманітними системами та проявами політичної організації. Насамперед аналізуються, які обмеження накладають географічні фактори на політичну практику. Геополітична теорія досліджує зв'язки між просторовими та функціонально-політичними характеристиками тих чи інших регіонів світу.

К. Гаджиев розглядає геополітику як синонім “світової політики” і, таким чином, вона ототожнюється з вивченням міжнародних відносин, або з оглядом найбільш глобальних всесвітніх процесів.

Сучасний французький дослідник І. Лакост під терміном геополітика об'єднує реальні просторові стратегії тих чи інших політичних сил, а також спільний експертний розгляд та оцінку подібних стратегій.

Н. Мурсалієв — геополітика — гуманітарний матеріал, який об'єднує цінності політичної тактики та наукову методологію. Геополітика створює стратегію, що перетворює географічну статистику на політично-географічну та геополітичну динаміку.

Американський дослідник Л. Крістоф вважає, що геополітика — це вивчення політичних явищ, по-перше, в їх просторовому взаємовідношенні, по-друге, в їх ставленні, залежності та впливові на Землю, а також на всі ті культурні фактори, які складають предмет людської географії в її широкому розумінні. Геополітика — географічна політика, географічно інтерпретована та проаналізована у відповідності до її географічного змісту. Вона є наукою проміжковою і тому не має власного поля дослідження. Воно визначається через географічні та політичні терміни в їх взаємозв'язку.

В енциклопедії “Americana” — геополітика — наука, що вивчає в єдності географічні, історичні, політичні та інші взаємопов'язані чинники, що впливають на стратегічний потенціал держави (сучасне тлумачення геополітики, що виникло після наукової ревізії класичної геополітики І пол. ХХ ст.).

У словнику філософських термінів геополітика характеризується як вчення про залежність політичних подій від особливостей поверхні землі, простору, ландшафту, країни.

Ю. Тихонравов дає визначення геополітики як галузі знання, що вивчає закономірності взаємодії політики з системою неполітичних факторів, які формує географічне середовище (характер розташування, рельєф, клімат, ландшафт, корисні копалини, економіка, екологія, демографія, соціальна стратифікація, військова міць). Він поділяє геополітику на фундаментальну та прикладну (геостратегію). Остання розглядає умови прийняття оптимальних політичних рішень, що стосуються означених факторів.

Є.А. Позняков вважає, що геополітика досліджує та розкриває можливості активного використання політикою факторів фізичного середовища, а також впливу на неї в інтересах військово-політичної,

економічної та екологічної безпеки держави.

Аналіз наведених вище визначень показує, що в II пол. XX ст. відбулися зміни у сприйнятті сутності геополітики. Якщо класики геополітики сприймали дане явище лише в системі координат: політична структура — географічний чинник, то на сучасному етапі до даної схеми долучилася низка нових чинників економічного, соціального, культурного плану. В цілому, це значно розширило сферу вживання терміну та надало йому нового смислу.

Слід також зазначити, що частина дослідників розглядає геополітику лише як прикладну стратегію зовнішньої політики держави загалом чи на рівні вирішення конкретних регіональних проблем.

Таким чином, на сучасному етапі зберігаються різні підходи до даної проблеми, що пояснюється неоднаковістю завдань, які ставляться перед геополітикою.

УДК (043) 327.7

ПРОБЛЕМИ РЕГІОНАЛІЗАЦІЇ В СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН (аналіз літератури)

Гаврилова Н.В.

Визначальною рисою сучасного світового розвитку є глобалізація. Регіоналізація, як вважають дослідники, є одним із наслідків процесів глобалізації. На сучасному етапі це явище інтенсивно вивчається, в першу чергу економістами, політологами, спеціалістами з міжнародних відносин, навіть виник цілий науковий напрям – регіоналістика.

В той же час, не дивлячись на обширну історіографію, ряд аспектів проблеми регіоналізації, вплив цього процесу на становлення сучасної системи міжнародних відносин глибокого аналізу не знайшли, більш того, мають дискусійний характер. Це свідчить про складність як самого процесу регіоналізації, так і про неоднозначність його впливу на розвиток світового порядку. В статті ми зупинимося на окремих аспектах цього явища. Це трактування самого поняття регіоналізм. Так, ряд авторів вважає, що «регіоналізм – це є взаємозалежність країн та вихід інтересів господарчих суб'єктів за національні межі – але обмежує сферу дії цих тенденцій» [1, 66].

Існують і інші підходи до трактування цього поняття. Так, ряд авторів розглядає регіоналізм як «тенденцію регіонального розвитку і як ціль, що свідомо формулюється» [1, 68]; розглядають як структурний підхід, «при якому регіоналізм розглядається як складна компонентно-функціональна система, яка складається із цілого комплексу функціональних підсистем чи блоків» [7, 7]. На наш погляд, цікавий підхід до процесу регіоналізації можна знайти у працях російського дослідника Широкого Г.К., який вважає, що цей процес, з одного боку, «породження глобалізації» та одночасно є інструментом протидії

94.3
АВ

Міністерство освіти і науки України
Маріупольський державний гуманітарний університет

МАТЕРІАЛИ

104644 VIII підсумкової (2006 р.) науково-практичної
конференції викладачів

2 лютого 2006 року

(частина 1)

Державний гуманітарний
університет
БІБЛІОТЕКА
м. Маріуполь

Читальний
зал № 1

Маріуполь - 2006

NO
JK

13

ББК 72я5+74.58я5

УДК [001+378.14] (063)-057.4

Актуальні проблеми науки та освіти. Матеріали VIII підсумкової (2006 р.) науково-практичної конференції викладачів МДГУ: Зб. наук. праць / За редакцією К.В. Балабанова. – Маріуполь: МДГУ, 2006.-В 2-х ч.:Ч.1. - 144с.

Матеріали, що публікуються, являють собою тези доповідей підсумкової (2006 р.) науково-практичної конференції викладачів МДГУ, що віддзеркалюють наукові, методичні та практичні результати наукових досліджень в галузі гуманітарних та економічних наук.

Значну увагу приділено проблемам філософії, політології та соціології, історії та краєзнавства, економіки, права, літературознавства і культурології, лінгвістики, методики викладання іноземних мов, педагогіки, психології тощо.

Редакційна колегія: К.В.Балабанов, д. політ. н., проф., голова редакційної колегії,

Т.С. Оленіч, д. філос. н., професор, заступник голови редакційної колегії,

Г.Г. Морева, к. філол. н., доц., відповідальний секретар редакційної колегії,

Г.І. Кутнякова, ст. викл., О.Г. Бурова, зав. науковим відділом МДГУ

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Маріупольського державного гуманітарного університету.

Протокол № 2 від 07.12.2005 р.

Матеріали відтворені з авторських оригіналів, поданих до оргкомітету, в авторській редакції.

Комп'ютерна верстка: Д.І. Курганов

Тираж: 100 екз.

Мазур Ю.В.	УСПЕНСЬКЕ БРАТСТВО У ЛЬВОВІ ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ (кінець XVI – початок XVII ст.)	74
Парлюк В.І.	ПОЛІТИЧНЕ ЛІДЕРСТВО В УКРАЇНІ	76
Попович О.В.	НОМО FABER: ДУХОВНО-КУЛЬТУРНОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ	77
Слющинський Б.В.	КУЛЬТУРНІ ТА МІЖКУЛЬТУРНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ: ПРОЦЕСИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ КУЛЬТУРАЛІЗАЦІЇ	80
Шапошникова С.В.	СОЦІОЛОГІЯ ПРОФІЛАКТИКИ ВИРОБНИЧОГО ТРАВМАТИЗМУ	82
Оленич Т.С.	К ПРОБЛЕМЕ ДЕСТРУКТИВНОЇ ДЕЯТЕЛЬНОСТІ РЕЛІГІОЗНОГО КУЛЬТА Г. ГРАБОВОГО	85
Лимаренко А.С.	МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НОВЫХ РЕЛІГІОЗНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ	88
Дегтеренко А.М.	УКРАЇНЦІ, КОРИННІ НАРОДИ ТА НАЦІОНАЛЬНІ МЕНШИНИ: ПРОБЛЕМИ ГАРМОНІЗАЦІЇ	91

ФІЛОСОФІЯ КУЛЬТУРИ І КУЛЬТУРОЛОГІЯ

Сальнікова Н.В.	ОСНОВНІ НАПРЯМКИ УНІФІКАЦІЇ ТЕКСТІВ УПРАВЛІНСЬКИХ ДОКУМЕНТІВ У СРСР У 1920-1930 рр.: ІСТОРИОГРАФІЯ ПИТАННЯ	96
Петрова І.П.	ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЛОВОДСТВА В ДЕПАРТАМЕНТІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ (1917-1920 рр.)	99
Нікольченко Ю.М.	ТОРГОВИЦЬКИЙ СКАРБ – УНІКАЛЬНА ПАМ'ЯТКА ЮВЕЛІРНОГО МИСТЕЦТВА КИЇВСЬКОЇ РУСИ (до 35-річчя знахідки)	101
Нікольченко Ю.М.	РУСЬ – ВІЗАНТІЯ: ЗУСТРІЧ ЦИВІЛІЗАЦІЙ (за „Повістю временних літ”)	103

ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ

Агєєва О.Л.	ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ МІСЦЕВОЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ НА ПРИКЛАДІ МАРІУПОЛЯ	106
Булик М.В.	ЕВОЛЮЦІЯ ТЕРМІНУ “ГЕОПОЛІТИКА” В СИСТЕМІ ПОЛІТИЧНИХ НАУК	108
Гаврилова Н.В.	ПРОБЛЕМИ РЕГІОНАЛІЗАЦІЇ В СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН (аналіз літератури)	110